

חק לישראל – פרשת משפטים ליל שישי

(יב) אם טָרַף יִטְרַף יִבְאֶהוּ עַד הַטְּרָפָה לֹא יִשְׁלֹם: (יב) אם טָרַף יִטְרַף יִבְאֶהוּ עַד הַטְּרָפָה לֹא יִשְׁלֹם: (יב) אם אֶתְבָּרָא יִתְבַּר יִיְיָ סִהְרִין דְּתַבְרִיא לֹא יִשְׁלֹם:
 (יג) וְכִי יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רְעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מִת בְּעַלְיוֹ אֵין עֲמוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם: (יג) וְכִי יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רְעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מִת בְּעַלְיוֹ אֵין עֲמוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם: (יג) וְאָרִי יִשְׁאֵל גְּבַר מִן חֲבֵרִיהּ וְיִתְבַּר אוֹ מִית מְרִיהּ לִית עֲמִיהּ שְׁלָמָא יִשְׁלָם:
 (יד) אִם בְּעַלְיוֹ עֲמוֹ לֹא יִשְׁלָם אִם שְׁכִיר הוּא בָּא בְּשִׁכְרוֹ: (יד) אִם בְּעַלְיוֹ עֲמוֹ לֹא יִשְׁלָם אִם שְׁכִיר הוּא בָּא בְּשִׁכְרוֹ: (יד) אִם מְרִיהּ עֲמִיהּ לֹא יִשְׁלָם אִם אֲגִירָא הוּא עַל בְּאֲגִרִיהּ:
 (טו) וְכִי יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֲרֻשָּׁה וְשָׁכַב עִמָּהּ מִהַר יִמְהַרְגָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה: (טו) וְכִי יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֲרֻשָּׁה וְשָׁכַב עִמָּהּ מִהַר יִמְהַרְגָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה:
 (טז) וְאָרִי יִשְׁדַּל גְּבַר בְּתַלְתָּא דְּלֹא מְאָרְסָא וְיִשְׁכּוּב עִמָּהּ קִמְיָא יִקְיָמְנָה לִיהּ לְאִנְתָּו:

רש"י

(לא) או בן יגח – בן שהוא קטן: או בת – שהיא קטנה לפי שנאמר והמית איש או אשה יכול אינו חייב אלא על הגדולים ת"ל או בן יגח וגו' לחייב על הקטנים כגדולים (מכילתא):

(לב) אם עבד או אמה – לך כנעניים (מכילתא): שלשים שקלים יתן – גזירת הכתוב הוא בין שהוא אשה אלף זוז בין שאינו אשה אלא דינר והשקל משקלו ד' ז' אובים שהם חצי אונקיא למשקל הישר של קלונ"א:

(לג) וכי יפתח איש בור – שהיה מכוסה וגלהו: או כי יכרה – למה נאמר אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה שהוא חייב (ב"ק נא):

ולא יכסנו – הא אם כסו פטור ובחופר ברשות הרבים דבר הכתוב (סם נה): שור או חמור – הוא הדין לכל בהמה וחיה שצכל מקום שנאמר שור וחמור אנו למדין אותו שור שור משבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך מה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נאמר במקום אחר וכלל בהמתך אף כאן כל בהמה וחיה כשור ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם חמור ולא כלים (סם נב):

(לד) בעל הבור – בעל התקלה אע"פ שאין הבור שלו שעשאו ברשות הרבים עשאו הכתוב בעליו להתחייב עליו בנזקיו: כסף ישיב לבעליו – ישיב לרבות אשה כסף ואפילו סובין (סם ז) (והא דכתיב מיטב שדהו וכתב

(כח) וכי יגח שור – (מכילתא. ב"ק כד) אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף אלא שדבר הכתוב בהווה: ולא יאכל את בשרו – (פסחים כא) ממשמע שנא' סקול יסקל השור איני יודע שהוא נבלה ונבלה אסורה באכילה אלא מה ת"ל ולא יאכל את בשרו שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה (ב"ק מא) בהנאה מנין ת"ל ובעל השור נקי כאדם האומר לחברו יאל פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הגאה של כלום וזה מדרשו. ופשוטו כמשמעו לפי שנאמר במועד וגם בעליו יומת הורחק לומר בהם ובעל השור נקי:

(כט) מתמל שלשום – הרי שלש נגחות (מכילתא): והועד בעליו – (ב"ק כג) לשון התראה בעדים כמו (בראשית מג) העד העיד בנו האיש: והמית איש וגו' – לפי שנאמר כי יגח אין לי אלא שהמיתו בנגיחה, המיתו בנשיכה, דחיפה, ובעיטה מניין, ת"ל והמית: וגם בעליו יומת – בידי שמים. יכול בידי אדם ת"ל (במדבר לה) מות יומת המכה רואה הוא על ראייתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על ראיית שורו (סנהדרין לג):

(ל) אם כופר יושת עליו – אם זה אינו תלוי והרי הוא כמו אם כסף תלוה לשון אשר זה משפטו שישיתו עליו ב"ד כופר: ונתן פדיון נפשו – דמי נזק דברי רבי ישמעאל. ר"ע אומר דמי מזיק (ב"ק כז):

חק לישראל – פרשת משפטים ליל שישי

והמת יהיה לו – לניזק ועליו ישלם המזיק עד שישתלם ניזק כל נזקו:

(לז) חמשה בקר וגו' – אמר ר' יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של בריות שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כחפו משלם ה' שה שנסאו על כחפו משלם ד' הואיל ונתבזה בו. אר"מ בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה שור שבטלו ממלאכתו ה' שה שלא בטלו ממלאכתו ד': תחת השור תחת השה – שנאן הכתוב כלומר שאין מדת תשלומי ד' וה' נוגת אלף בשור ושה בלבד:

(א) אם במחירת – (סנהדרין סז) כשהיה חותר את הבית: אין לו דמים – אין זו ראייה הרי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה אם בא להרגך השכם להרגו וזה להרגך בא שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו בפניו ושותק לפיכך על מנת כן בא שאם יעמוד בעל המזון כנגדו יהרגנו:

(ב) אם זרחה השמש עליו – (מכילתא, וסנהדרין סט) אין זה אלף כמין משל אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך כשמש הזה שהוא שלום בעולם כך פשוט לך שאינו בא להרוג אפילו יעמוד בעל המזון כנגדו כגון אב החותר לגנוב ממון הבן זידוע שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות: דמים לו – כחי הוא חשוב וראייה היא אם יהרגנו בעל הבית: שלם ישלם – הגנב ממון שגנב ואינו חייב מיתה. ואונקלוס שתרגם אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי לקח לו שטה אחרת לומר שאם מצאנו עדים קודם שבא בעל הבית וכשבא בעל הבית נגדו התרו בו שלא יהרגו דמים לו חייב עליו אם הרגו שמאחר שיש רואים לו אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות ולא יהרוג את בעל המזון:

(ג) אם המלא תמלא זידו – ברשותו שלא טבח ולא מכר: משור עד חמור – כל דבר בכלל תשלומי כפל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים שהרי נאמר במקרא אחר על שה על שלמה על כל אבדה וגו' ישלם שנים לרעהו: חיים שנים ישלם – ולא ישלם לו מתים אלף חיים או דמי חיים:

רש"י שהניזקין מן העידית תירץ בגמ' דפ"ק דב"ק רב הונא ברביה דרב יהושע דזהו אם בא לגבות הרקע אבל מטלטלי כל מיילי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא: והמת יהיה לו – (מכילתא. ב"ק ז) לניזק שמין את הגבלה ונוטלה בדמים ומשלם לו המזיק עליו תשלומי נזקו:

(לה) וכי יגוף – ירחוף בין בקרנו בין בגופו בין ברגליו בין שנסכו בשינוי כולן בכלל נגיפה הם שאין נגיפה אלף לשון מכה: שור איש – שור של איש: ומכרו את השור וגו' – בשוים הכתוב מדבר שור שזה ר' שהמית שור שזה ר' בין שהגבלה שזה הרבה בין שהיא שזה מעט כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת נמצא כל א' מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה למדנו שהתם משלם חצי נזק שמן השוין אתה למד לשאינו שוין כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר או יכול אף בשאינו שוין בדמיהן כשהן חיים אמר הכתוב וחרו את שניהם אם אמרת כן פעמים שהמזיק משתכר הרבה כשהגבלה שזה לימכר לעובד כוכבים הרבה יותר מדמי שור המזיק ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם שחצי דמי שור המזיק שזה יותר מכל דמי שור הניזק ואם אמרת כן הרי תם חמור ממועד ע"כ לא דבר הכתוב אלף בשוין ולמדך שהתם משלם חצי נזק ומן השוין תלמוד לשאינו שוין שהמשלם חצי נזקו שמין לו את הגבלה ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם חציו ללמד שאין התם משלם אלף מגופו ואם נגח ומת אין הניזק נוטל אלף הגבלה ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד. או שור שזה מנה שנגח שור שזה חמש מאות זוז אינו נוטל אלף את השור שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (ב"ק כו):

(לו) או נודע – או לא היה תם אלף נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשום הרי ג' נגיחות: שלם ישלם שור – נזק שלם:

חק לישראל – פרשת משפטים ליל שישי

שניהם ויחקרו את העדות אם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה ישלם שנים ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין ישלמו הם שנים לשומר. ורז"ל דרשו כי הוא זה ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקלף לומר כך וכך וכך אני חייב כך והמותר נגנב ממני (ב"ק קו):

(ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור – (ב"מ נד) פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם לפיכך פטר בו את הגנבה כמו שכתוב וגונב מבית האיש אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית לשבועה למדת שפטר עצמו בשבועה זו ופרשה זו אמורה בש"ס לפיכך אינו פטור אם נגנבה כמו שכתוב ואם גנוב יגנב מעמו ישלם אבל על האונס כמו מת מעצמו או נשבר או נשבה בחזקה ע"י לסטים: אין רואה – שיעיד בדבר:

(י) שבעת ה' תהיה – ישבע שכן הוא כדבריו והוא לא שלח זה יד להשתמש בה לעצמו שאם שלח זה יד ואחר כך נאנסה חייב באונסים: ולקח בעליו – השבועה: ולא ישלם – לו השומר כלום:

(יב) אם טרף יטרף – ע"י חיה רעה: יבארו עד – יביא עדים שנטרפה באונס ופטור: הטרפה לא ישלם – אינו אומר טרפה לא ישלם אלא הטרפה יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם. טרפת חתול ושועל ונמיה משלם. טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם ומי לחשך לדון כן שהרי כתיב ומת או נשבר או נשבה. מה מיתה שאין יכול להציל אף שבר ושביה שאין יכול להציל:

(יג) וכי ישאל – בא ללמד על השואל שהוא חייב באונסין: בעליו אין עמו – אם בעליו של שור אינו עם השואל במלכתו (ב"מ נד):

(יד) אם בעליו עמו – בין שהוא באותה מלככה בין שהוא במלככה אחרת. היה עמו בשעת שאלה אינו צריך להיות עמו בשעת שבירה ומתה (ב"מ סט): אם שכיר הוא – אם השור אינו שאול אלא שכיר בא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה ואין כל הגאה שלו שהרי ע"י שכרו נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין. ולא פירש מה דינו אם

(ד) כי יבער – את בעירה. ובער. כולם לשון בהמה כמו אנחנו ובעירנו: כי יבער – יוליד בהמותיו בשדה וכרם של חבירו ויזיק אותו באחת משתי אלו או בשלוח את בעירה או בצעור ופירשו רבותינו ושלח הוא נזקי מדך כף רגל. ובער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת (ב"ק ג): בשדה אחר – בשדה של איש אחר: מייטב שדהו וגו' ישלם – שמיין את הנזק ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו ישלם לו ממיטב שדותיו אם היה נזקו סלע יתן לו שזה סלע מעידית שיש לו. למדך הכתוב שהנזקין שמיין להם בעידית (ב"ק נו):

(ה) כי תלך אש – אפילו מעצמה: ומאחא קולאים – קרדו"גש בלע"ז (דיזטלען): ונאכל גדיש – שלחה בקולאים עד שהגיעה לגדיש או לקמה הגמחוצרת בקרקע: או השדה – שלחה את נירו וצריך לניר אותה פעם שניה: שלם ישלם המבעיר – אע"פ שהדליק בתוך שלו והיא ילחה מעצמה ע"י קולאים שמאחא חייב לשלם לפי שלא שמר את גחלתו שלא תלך ותזיק:

(ו) וגנב מבית האיש – לפי דבריו: אם ימצא הגנב – ישלם הגנב שנים לבעלים (ב"ק סג):

(ז) אם לא ימצא הגנב – ובא השומר הזה שהוא בעל הבית: ונקרב – אל הדיינין לדון עם זה ולישבע לו שלא שלח ידו בשלו:

(ח) על כל דבר פשע – שימצא שקרן בשבועתו שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו וירשיעוהו אלהים על פי העדים: ישלם שנים לרעהו – למדך הכתוב שהטוען בפקדון לומר נגנב הימנו ונמצא שהוא עצמו גנבו משלם תשלומי כפל ואימתו בזמן שנשבע ואח"כ באו עדים. שקך ד"ר ונקרב בעל הבית אל האלהים. קריבה זו שבועה היא. אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדין שכיון שבא לדין וכפר לומר נגנבה מיד יתחייב בכפל אם באו עדים שהוא צידו. נאמר כאן שליחות יד ונאמר למטה שליחות יד שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו מה להלן שבועה אף כאן שבועה: אשר יאמר כי הוא זה – לפי פשוטו אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו הרי הוא אלא עד הדיינין יבא דבר

חק לישראל – פרשת משפטים ליל שישי

וארי יקדל. קדול זלשון ארמי כפתוי זלשון
עברי: מהר ימהרנה – יפסוק לה מוהר
כמשפט איש לאשתו שקחצ לה כחוצה
וישאנה:

כש"ח או כש"ט לפיכך נחלקו זו חכמי ישראל
שוכר כילד משלם רבי מאיר אומר בשומר
חנם רבי יהודה אומר בשומר שטר: וכי יפתה
– מדבר על לבה עד ששומעת לו וכן תרגומו

לע"ב

זאב חיים בן שרה, משה דוד בן סוזנה מלכה, גד גבריאל בן סוזן, סוזנה מלכה
בת שמחה, דניאלה פורטונה בת רחל, צדיקה בת שרה ז"ל.